

ARAB TILINING YAQIN VA O'RTA SHARQ XALQLARI MADANIY HAYOTIDA XALQARO TIL VAZIFASIDA TUTGAN MUHIM O'RNI

Ibragimova Mahfuza Baxodir qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari
universiteti bakalavr talabasi
ibragimovam401@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola Arab tilining Yaqin va O'rta Sharq xalqlari madaniy hayotidagi xalqaro til sifatidagi ahamiyati, uning tarixiy rivojlanishi, ilm-fan va adabiyotga qo'shgan hissasi hamda zamonaviy davrdagi o'rni haqida ma'lumot beradi. Tilning mintaqadagi boshqa madaniy va iqtisodiy sohalarga ta'siri ham yoritiladi.

Kalit so'zlar: xalqaro til, islom madaniyati, arab adabiyoti, BMT rasmiy tili, madaniy aloqa, mintaqaviy siyosat.

Аннотация: Статья посвящена роли арабского языка в культурной жизни народов Ближнего и Среднего Востока. Рассматриваются его историческое развитие, вклад в науку и литературу, а также современное значение. Особое внимание уделяется влиянию арабского языка на культурные и экономические процессы в регионе.

Ключевые слова: международный язык, исламская культура, арабская литература, официальный язык ООН, культурные связи, региональная политика.

Abstract: This article provides information about the significance of the Arabic language as an international language in the cultural life of the people of the Near and Middle East, its historical development, contributions to science and literature, as well as its role in the modern era. The influence of the language on other cultural and economic sectors in the region is also discussed.

Keywords: international language, Islamic culture, Arabic literature, UN official language, cultural communication, regional politics.

Arab tili asrlar davomida Yaqin va O'rta Sharqda nafaqat o'zining asl xalqlari, balki boshqa mintaqalar va xalqlar orasida ham xalqaro til vazifasini bajargan. Bugungi kunda arab tili bir nechta jihatdan xalqaro til sifatida ahamiyat kasb etadi: bu diniy, ilmiy, siyosiy, madaniy va iqtisodiy aloqalar orqali amalga oshadi.

Islom dini barcha musulmonlar uchun arab tilini muhim qilishda asosiy omil bo'ldi. Qur'on va Hadislar arab tilida bo'lishi, nafaqat arab xalqlariga, balki butun dunyodagi musulmonlarga arab tilini o'rganish va uni diniy xizmatlarda ishlatish zaruratini tug'dirdi. Har yili musulmonlar tomonidan o'tkaziladigan Hajj (tavof) va boshqa diniy marosimlarda arab tili xalqaro til sifatida ishlatiladi. Makkada va Madinada bo'lib o'tadigan bu marosimlarda, hamda boshqa diniy yig'inlarda arab tilida so'zlashish va Qur'onni o'qish standartlashgan.

Arab tilining xalqaro diniy aloqalardagi roli, shuningdek, musulmonlarning o'zaro aloqalarida ham aniq ifodalanadi. Masalan, BMT va boshqa xalqaro

tashkilotlarda arab tili rasmiy til sifatida qabul qilingan. Shuning uchun, arab tili nafaqat musulmon dunyosining ichki aloqalarida, balki jahon miqyosida ham foydalaniladigan bir qator diniy va siyosiy forumlarda asosiy til bo'lib qolmoqda. **Qur'on** - Islomning muqaddas kitobi bo'lgan Qur'on arab tilida nozil qilingan. Arab tilida Qur'on o'qish va tushunish butun musulmon dunyosida talab etiladi.

Hajj va **Umra** kabi diniy marosimlar faqat arab tilida amalga oshiriladi va dunyoning turli burchaklaridan kelgan musulmonlar uchun arab tili ushbu marosimlarni o'tkazishda muhim vosita hisoblanadi.

Arab tilining ilm-fan va madaniy aloqalardagi roli ham juda muhim. Arablar XIII-XIV asrlarda ilmiy va falsafiy rivojlanishda yetakchi o'rinlarni egallashdi, bu davrda ular ilm-fan va texnologiyada katta yutuqlarga erishganlar. **Al-Xorazmiy** (algebra asoschisi), **Ibn Sino** (tibbiyot va falsafa sohasida), **Ibn Rushd** (falsafa va ilmiy tafakkurda) kabi arab olimlari asarlari butun Yevropada o'rganilgan va arab tili ilmiy muloqotning asosiy tili sifatida ishlatilgan. Arab tili o'z vaqtida astronomiya, matematika, tibbiyot, va kimyo kabi fanlarning rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Al-Xorazmiyning algebra haqida yozgan asari, Yevropaga tarjima qilinib, algebra fani o'qitishda asosiy manba bo'lib qolgan. Ibn Sinoning "Tib al-Qonun" asari, arab tilida bo'lib, butun dunyo tibbiyotining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. George Sarton, tarixchi va ilmiy merosshunos, Ibn Sinoning "Tib qonunlari" asari haqida quyidagilarni yozgan: "Ibn Sino tibbiyot sohasida bilimlarni tizimlashtirishda juda katta rol o'ynadi. Uning asarlari Yevropa universitetlarida uzoq vaqt davomida asosiy darslik sifatida o'qitilgan¹".

Shuningdek, arab adabiyoti va san'ati butun jahon madaniyati uchun muhim o'rin tutadi. Ming bir kecha kabi asarlar, arab tilining madaniyatlararo almashinishda qanday rol o'ynaganini ko'rsatadi. **"Ming Bir Kecha"** (arabcha "Alf Layla wa Layla") – bu arab adabiyotining eng mashhur asarlaridan biri bo'lib, u Yaqin va O'rta Sharq xalqlarining madaniyatini va adabiy merosini aks ettiradi. Ushbu asar Islom davrida yashagan turli xalqlar o'rtasidagi madaniy aloqalarni, o'zaro ta'sirlarni va xalqlarning o'ziga xos adabiy-uslubiy xususiyatlarini namoyon etadi. "Ming Bir Kecha" nafaqat arab, balki butun Sharqiy adabiyotda katta ahamiyatga ega bo'lib, o'rta asrlarning badiiy va falsafiy tafakkurini ifodalaydi. Asardagi diniy va axloqiy qadriyatlar ko'p jihatdan Islom diniga bog'liq. Qur'on va hadislar, shuningdek, Islomning ijtimoiy va axloqiy nuqtai nazarlarini qo'llab-quvvatlovchi hikoyalar arab xalqlarining ruhiy hayotini aks ettiradi.

Yaqin va O'rta Sharqda arab tilining siyosiy va iqtisodiy aloqalardagi roli nafaqat Islom diniga asoslangan, balki iqtisodiy jihatdan ham mustahkamlangan. Masalan, neft resurslari va ular bilan bog'liq bo'lgan savdo va siyosiy aloqalar arab tilining xalqaro til sifatida ta'sirini kuchaytirdi. Misol uchun, Saudiya Arabistoni, Iroq, Eron va boshqa Fors ko'rfazi mamlakatlari nafaqat iqtisodiy jihatdan, balki diplomatik jihatdan ham o'zlarining siyosiy mavqeini arab tilidagi muloqot orqali mustahkamlashdi.

Bugungi kunda arab tili islom olamida katta rol o'ynaydi, chunki har bir musulmon Qur'onni arab tilida o'rganishga intiladi. Arab tilining diniy ahamiyati,

¹ "Introduction to the history of science" George Sarton, 1927 y

uning nafaqat musulmonlar, balki barcha dunyo xalqlari orasidagi madaniy aloqalarga ta'siri sezilarli. Shuningdek, xalqaro konferensiyalar, ilmiy va diniy simpoziumlar ham arab tilida o'tkaziladi, bu esa uni diniy va madaniy munosabatlar o'rnatishda muhim vositaga aylantiradi.

Arab tili 1973-yildan buyon Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) rasmiy tillaridan biri bo'lib, bu uning zamonaviy davrdagi xalqaro o'rnini mustahkamlaydi. Arab tili hamda arab tili davlatlari rasmiy diplomatik aloqalar va xalqaro siyosatda muhim ahamiyatga ega bo'lib, dunyoning turli nuqtalarida amaliy va siyosiy jarayonlarda ishlatiladi.

Arab tili, shuningdek, boshqa xalqaro tashkilotlar, masalan, **Arab Ligasi, Islom Hamkorlik Tashkiloti** kabi tashkilotlarda ham faol ishlatiladi. Bu tilda olib boriladigan diplomatik munosabatlar va rasmiy hujjatlar, arab davlatlarining bir-biri bilan aloqalarini mustahkamlaydi.

Arab dunyosi iqtisodiyoti, ayniqsa, neft va gaz sohasida global miqyosda muhim o'rin tutadi. Bu esa arab tilining iqtisodiy aloqa tili sifatida keng qo'llanilishiga olib keladi. Ko'plab xalqaro kompaniyalar va tashkilotlar arab tilida ishlashni talab qiladi, chunki bu til biznes va savdo aloqalarida, shu jumladan, turizm, moliyaviy xizmatlar va texnologiya sohaslarida muhim vosita hisoblanadi. Bugungi kunda arab tili internet va ijtimoiy media sohasida ham o'zining ahamiyatini yo'qotmagan. Ko'plab arab tilidagi onlayn resurslar, veb-saytlar, ilovalar va ijtimoiy tarmoqlar arab tilining texnologik va kommunikatsion sohadagi o'rnini mustahkamlamoqda. Arab tilidagi kontentning internetda o'sishi, dunyo miqyosida arab tilida axborot almashishning samarali vositasiga aylanishi arab tili o'rninging yangi bosqichga chiqishiga olib kelmoqda.

Zamonaviy arab adabiyoti, ayniqsa, roman, she'r va teatr sohaslarida rivojlanmoqda. Arab tilida yozilgan asarlar nafaqat arab davlatlarida, balki butun dunyoda o'qiladi va tarjima qilinadi. Arab tili nafaqat badiiy ijodkorlar uchun, balki ilm-fan va madaniyat sohaslarida o'z ifodasini topgan yozuvchilar, shoirlar va san'atkorlar uchun ham juda muhimdir.

Arab tili iqtisodiy aloqalarda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Yaqin va O'rta Sharq davlatlarida iqtisodiyot asosan neft, gaz, qurilish, savdo, va turizm sohaslariga asoslangan. Bu hududda savdo-sotiq va iqtisodiy faoliyatlar ko'pincha arab tilida amalga oshiriladi. Masalan, G'arbiy Osiyo, Fors ko'rfazi davlatlari (Saudiya Arabistoni, Qatar, BAA, Kuvayt va boshqalar) iqtisodiy jihatdan o'zaro aloqalarda arab tilini ishlatadilar. Arab tili ishbilarmonlik, shartnomalar, investitsiya, va biznes kelishuvlarida asosiy vosita bo'ladi. Saudiya Arabistoni, Qatar va BAA kabi mamlakatlar dunyo bo'ylab ko'plab iqtisodiy aloqalar o'rnatib, ularning iqtisodiyoti arab tilida ishlab chiqilgan va amalga oshirilgan hujjatlar orqali boshqariladi. Bu hol arab tilini faqat hududiy savdolarni emas, balki xalqaro biznesni ham rivojlantirishda asosiy vosita sifatida namoyon etadi. Arab tilining madaniyat va turizm sohasidagi ta'siri ham juda katta. Yaqin va O'rta Sharqdagi ko'plab mamlakatlar, xususan Eron, Turkiya, Misr, Saudiya Arabistoni va BAA kabi davlatlar turizmni rivojlantirishda arab tilini asosiy vosita sifatida ishlatadilar.

Arab tili nafaqat hududdagi sayohat qiluvchilar, balki xalqaro turistlar bilan aloqalarni o'rnatishda ham qo'llaniladi. Misol uchun, Saudiya Arabistonining Makka va Madina shaharlaridagi turizm sektori musulmonlar uchun juda katta ahamiyatga ega. Arab tili islomiy turizmning rasmiy tilidir va ushbu hududdagi barcha xizmatlar arab tilida bo'ladi. Shuningdek, arab tili ko'plab turizm agentliklari va kompaniyalar tomonidan sayohat va biznes xizmatlarida ishlatiladi.

Arab tili mintaqadagi **san'at** va **madaniy almashuv**larga katta ta'sir ko'rsatadi. Arab madaniyati va san'ati tarixiy ravishda Arab dunyosining madaniy boyliklarini saqlashga xizmat qilgan. Zamonaviy arab tili esa kinematografiya, teatr san'ati, badiiy adabiyot, musiqa va boshqa san'at shakllarida o'zgarishlar va yangi rivojlanishlarni qo'llab-quvvatlamogda.

Arab tili mintaqadagi **ilmiy ta'lim** tizimida muhim rol o'ynaydi. Arab dunyosidagi universitetlar, ilmiy jurnallar va ilmiy kongresslar arab tilida olib boriladi. Arab tili ta'lim va ilm-fan sohalaridagi barcha ilmiy faoliyatlarda keng qo'llaniladi. Arab universitetlari ham arab tilida o'qitish orqali global ilmiy muhitda ishtirok etishadi. Misol uchun, **Al-Azhar universiteti** va **Qatar universiteti** kabi ta'lim muassasalari arab tilida o'qitish orqali Yaqin Sharq va O'rta Sharqning ilmiy rivojlanishiga katta hissa qo'shmoqda.

Arab tili o'zining tarixiy rivojlanishi, ilm-fan va madaniy sohalarga qo'shgan hissasi, shuningdek, zamonaviy dunyodagi o'rni bilan nafaqat Yaqin va O'rta Sharq xalqlari, balki butun dunyo madaniyatlari uchun muhim vosita bo'lib qolmoqda. Arab tili nafaqat Islomning tarqalishi bilan bog'liq bo'lib, balki ilmiy, iqtisodiy va madaniy sohalarda ham o'zining mustahkam o'rnini topgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://www.jstor.org>. sayti
2. M, Z. (2014). Arab adabiyoti. Toshkent.
3. Sarton, G. (1927). Introduction to the history of science . Baltimore.
4. Versteegh, K. (1997). The arabic language. Colombia.